

УДК 373.2:17.023.32

**КОВАЛЕВСЬКА Наталія Володимирівна** –  
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри  
дошкільної освіти Полтавського національного  
педагогічного університету імені В. Г. Короленка  
e-mail kovalevska\_natala@ukr.net

## ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ВЗАЄМОДІЇ З РОДИНОЮ

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Сучасна система професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку не в повній мірі враховує актуальні проблеми галузі дошкільної освіти. Процес підготовки фахівця у вищому навчальному закладі складний та багатовекторний. Він має відповідати вимогам інформаційно-освітнього, соціокультурного, професійно-наукового прогресу, меті та завданням сучасної педагогічної освіти. Зважаючи на такі особливості, зростає необхідність оновлення всіх компонентів освітньої діяльності та модернізації змісту та методологічних засад навчальних дисциплін [1; 3; 7].

Трансформація орієнтирів у державній освітній політиці, системі поглядів на розуміння явищ і процесів, що відбуваються в галузі освіти, сприяла об'єктивним змінам та реформуванню системи професійної підготовки педагогічних кадрів. Так, у Концепції розвитку освіти України на 2015-2025 роки, метою професійного розвитку кадрів визначено: «реформувати систему підготовки й перепідготовки педагогічних та управлінських кадрів в освітньому секторі, забезпечити високі соціальні стандарти для працівників освітньої сфери» [6].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Сучасні дослідження, що розкривають окремі сторони підготовки фахівців дошкільного профілю, висвітлені в роботах Л. Артемової, Г. Беленької, З. Борисової, Н. Богданець-Білокаленко, О. Богініч, М. Машовець, Н. Мельник, О. Половіної, А. Сіренко. Теоретико-методичні аспекти організації навчального процесу у вищому навчальному закладі аналізували А. Алексюк, Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, О. Мороз, Г. Сухорукова.

В наукових доробках Л. Акоюн, С. Білоус, Л. Морозової, Т. Поніманської, Л. Сиромятнікової, Т. Упир розглядаються теоретико-практичні аспекти організації співпраці закладів дошкільної освіти з родиною.

**Метою статті** є обґрунтування змісту та методичних засад викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика співпраці з родинами» майбутнім вихователям дітей

дошкільного віку (освітній ступінь «бакалавр»).

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Освітня програма підготовки бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта передбачає сформованість ряду компетентностей (загальних та спеціальних), які забезпечують ефективну професійну діяльність фахівців в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

Навчальні плани спеціальності 012 Дошкільна освіта для студентів освітнього ступеня бакалавр, які отримують кваліфікацію «вихователь дітей дошкільного віку», в розділі професійних дисциплін передбачають вивчення дисципліни «Теорія та методика співпраці з родинами». На вивчення відводиться 90 години 2,5 кредити, завершується опанування дисципліни заліком.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система роботи вихователя закладу дошкільної освіти з родиною дитини. Мета навчальної дисципліни «Теорія та методика співпраці з родинами» – формування розуміння у студентів необхідності та доцільності організації співпраці родини і закладу дошкільної освіти, знайомство з типами, видами сімей, факторами сімейного виховання, стратегіями виховання дітей в сім'ї; розкриття змісту основних форм співпраці з родиною, знайомство з особливостями, сучасними тенденціями розвитку співпраці закладів освіти з родинами, алгоритмом створення програм співпраці, всевітніми тенденціями «виховання» батьків та підвищення їх освітньо-культурного рівня [4, с. 5].

Опанування навчальної дисципліни передбачає такі види діяльності, як лекційні, практичні заняття, самостійну роботу та оцінюється впродовж семестру.

Навчальна дисципліна складається із двох змістових модулів: 1. Теоретичні засади співпраці з родинами. 2. Методичні аспекти організації співпраці закладу дошкільної освіти з родинами. Перший змістовий модуль передбачає вивчення тем: «Сім'я як середовище становлення особистості дитини», «Особливості виховання дитини дошкільного віку в сім'ї», «Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сучасного

соціального середовища»; другий – «Проблеми і перспективи взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною» розглядає такі теми: «Форми співпраці закладу дошкільної освіти з сім'єю», «Особливості підвищення педагогічної культури батьків, виховання батьків» [4, с. 6].

Викладання лекційного курсу передбачає використання не лише класичних, але і нетрадиційних форм роботи зі студентами. Так, наприклад, теми «Сім'я як середовище становлення особистості дитини» та «Особливості виховання дитини дошкільного віку у сім'ї» читаються у вигляді бінарних лекцій. Бінарна або «лекція удвох» передбачає спільну роботу двох викладачів або викладача та задалегідь підготовленого студента, або викладача та фахівця певної галузі, наприклад, психолога. Основна мета такої лекції – якнайповніше розкриття всіх аспектів проблеми, що розглядається. Лекція, проведена таким чином, сприяє концентрації уваги студентів на найважливіших аспектах. Співпраця двох лекторів може будуватися за такими зразками: перший лектор повідомляє найважливіші положення, другий розкриває їхню суть або вказує на шляхи використання цих ідей; перший лектор висуває проблему, ставить проблемні запитання, другий пропонує, як цю проблему можна вирішити; лекція проводиться двома викладачами з різних дисциплін (педагогіка, психологія, методики дошкільного виховання). Така форма роботи дозволяє студентам отримати інтегровані знання [6].

Розглядаючи тему «Сім'я як середовище становлення особистості дитини», було запрошено викладача кафедри дошкільної освіти кандидата психологічних наук А. Пасічніченко, яка ґрунтовно проаналізувала вплив емоційної прихильності дитини дошкільного віку до членів родини на її психічний розвиток. В свою чергу, кандидат педагогічних наук Н. Ковалевська висвітлила педагогічні аспекти розглядуваної проблеми. Варто зазначити, що успішність реалізації ідеї бінарної лекції залежала від таких аспектів: викладачі разом склали план лекції, визначили її мету, підбирали літературні джерела та мультимедійний супровід, узгоджували методи, що використовувалися у процесі повідомлення навчального матеріалу; чітко визначили тривалість повідомлення.

Свою ефективність довела така форма повідомлення нового навчального матеріалу як міні-лекція-брейнстормінг. Особливості проведення такого заняття описане О. Черновою [8]. Автор пропонує проводити заняття таким чином: поділити його на дві частини: перша – лекція, друга – брейнстормінг, що дасть змогу максимально

залучати всіх студентів до розв'язання висунутої проблеми; визначити рівень знань і практичний досвід усієї групи. На лекційній частині заняття розкриваються теоретичні аспекти проблеми, висвітлюються погляди видатних педагогів на цю проблему. А одне з питань, що має методико-практичний характер, засвоюється студентами під час брейнстормінгу.

Розглядаючи тему «Форми співпраці закладів дошкільної освіти з сім'єю», викладач спочатку знайомить студентів з теоретичними положеннями теми, зокрема, дає характеристику колективним формам роботи (батьківські збори, зустрічі з батьками, вечори запитань і відповідей, засідання «круглого столу», заняття-тренінги та ін.); індивідуальним формам роботи дошкільного закладу з сім'єю (індивідуальні бесіди, консультації, відвідування дітей вдома, залучення батьків до життя дитячого садка); наочно-інформаційним формам роботи (виставки дитячих робіт, реклама книг, публікації в періодичних виданнях); та нетрадиційним формам роботи з батьками (вернісажі, спільне оформлення альбомів, колекцій, спільне оформлення живого куточка, виготовлення ляльок для лялькового театру, використання мережевих засобів та ін.) [4; 5].

Організуючи наступний етап роботи на лекції, викладач оголошує проблему, призначає секретаря-записувача, який занотує всі ідеї, висловлені студентами; встановлює часовий ліміт, повідомляє основні правила. Далі студенти висувають пропозиції, які занотуються на великому аркуші паперу. Якщо можливості групи вичерпуються, а питання не розкривається повністю, діапазон відповідей розширює викладач. Коли брейнстормінг стихає, дається оцінка проведеної роботі, підводяться підсумки, а студенти самостійно занотують у зошиті положення, визначені у процесі обговорення.

Не менш ефективною, формою реалізації лекційного курсу є лекція з помилкою. Її доцільно використовувати з метою більш глибокого осмислення важливого для майбутньої професійної діяльності матеріалу. Текст лекції друкується в необхідній кількості (в ідеалі для кожного студента) і пропонується в аудиторії для самостійного опрацювання. Перед початком роботи студентам дається завдання знайти в тексті помилки та обґрунтувати їх сутність. Важливим є колективне обговорення. Найчастіше такий вид лекційного заняття використовується під час ознайомлення з темами: «Особливості підвищення педагогічної культури батьків, виховання батьків», «Проблеми і перспективи взаємодії закладів дошкільної освіти з родиною» [4, с. 6].

На практичних заняттях студенти вчаться застосовувати отримані знання, закріплюють їх та активізують. Нами реалізуються практичні заняття як з класичною структурою (вступ викладача, обговорення теоретичних питань, перевірка виконаних практичних завдань та завдань для самостійної роботи студентів, виконання практичних завдань з метою формування професійних умінь) так і практичні заняття у вигляді семінарів, які є засобом розвитку творчого мислення у студентів. Шляхи реалізації завдань на практичних заняттях нами обирались різноманітні: проблемно-пошукове викладення теоретичного матеріалу; круглий стіл; диспут з елементами «мозкової атаки»; аналіз та обговорення педагогічних досліджень, кінострічок, творів художньої літератури; створення творчих проєктів; ділові педагогічні ігри з подальшим обговоренням ефективності обраних методів, прийомів навчання; самостійне розв'язання педагогічних завдань з подальшим оцінюванням виконуваної роботи [5].

Практичне заняття на тему «Особливості підвищення педагогічної культури батьків, виховання батьків» обов'язково проходить у вигляді «круглого столу». Застосування круглого столу, який є однією з форм організації дискусій у вищих навчальних закладах, передбачає обмін думками, розкриває можливість вільно висловлювати свою думку, вчитися вислуховувати думки інших, узагальнювати, робити власні висновки. Диспут дає можливість усім учасникам відчувати себе важливою ланкою у прийнятті рішення. Дискутуючи, учасники мають можливість розглянути проблему з різних сторін. Рішення, яке приймається, є колективним, і тому виникає ефект «не нав'язаного» рішення.

Використання у навчальному процесі ділової педагогічної гри є вдалим, коли у студентів виникають протиріччя між теоретичними знаннями та невмінням їх використати у практичній діяльності. Розглядаючи тему: «Проблеми і перспективи взаємодії закладів дошкільної освіти з родиною», ігри дозволяють змоделювати вирішення педагогічної проблеми. Ділова гра дає можливість створити позитивний емоційний фон на занятті, забезпечити ефективне співвідношення творчої імпровізації і регламентуючих правил, що спрямовують дії учасників гри, створюють відчуття природності й невимуженості в навчальних ситуаціях.

Створення творчих проєктів є однією з найулюбленіших форм роботи студентів. Вона сприяє розвитку творчої уяви майбутніх педагогів. Дає можливість усвідомити

важливість набуття теоретичних знань для успішної реалізації практичних умінь, забезпечує можливість розвивати спеціальні педагогічні компетентності, сприяє формуванню умінь працювати у команді над спільною метою, відстоювати свої переконання (творчий проєкт), формує репрезентаційні вміння. Найчастіше метод творчих проєктів використовується на завершальних етапах вивчення дисципліни.

Самостійне розв'язання педагогічних завдань є ефективним методом підготовки студентів до практичних. Ця форма роботи допомагає студентам набутти професійного оптимізму, повірити у власні сили, розвинути ініціативу, самостійність, крім того, з результатами самостійної роботи студента знайомиться викладач, дає рекомендації.

Аналіз педагогічних ситуацій із художніх творів, відеозаписів, кінострічок сприяє набуттю вміння майбутнього педагога емпатійних здібностей. Використання цієї форми роботи, виявляє можливість студента отримати уявлення про: наслідки своєї педагогічної діяльності, переживання вихованців та їхніх батьків, можливі проблеми у професійній діяльності. Застосування сучасних технічних засобів навчання сприяє більш ефективному розподілу та використанню навчального часу та ефективному доступному викладенню навчального матеріалу. Використання фрагментів кінострічок під час лекційних занять урізноманітнюють процес викладання та пояснення нового матеріалу, унаочнюють навчальний матеріал. Записи відеофільмів та програм дають можливість багаторазового перегляду, ґрунтовного аналізу педагогічного явища чи проблеми на практичному занятті. Багаторазовий перегляд, можливість повернутися «до початку» створюють сприятливі умови для вибору найефективніших форм, методів та прийомів роботи. Найчастіше використовуваних на заняттях фрагменти з таких фільмів: «Вусатий нянь» (1977), «У дзеркала два обличчя» (1996), «Школа року» (2003), «Тріумф: історія Рона Кларка» (2006), «Письменники свободи» (2006), «Малюки» (2010), «Дуже погана вчителька», (2011). Найбільшою популярністю серед студентів при виконанні завдань для самостійної роботи користуються відеоролики на задану тему з «Ютуб», популярного відеохостингу що надає послуги розміщення відеоматеріалів [5].

Важливу роль у структурі курсу відіграє система самостійних завдань для студентів. Основна мета завдань – самостійне відпрацювання умінь, навичок студентами у позааудиторний час. Самостійні завдання практичного характеру не тільки конкретизують поставлені завдання, але і

направляють самостійні пошуки студентів до потрібного джерела. Крім того, система завдань складає основу для розвитку творчої фантазії майбутніх педагогів, орієнтує студентів на застосування отриманих знань, умінь, навичок у роботі з батьками дітей дошкільного віку, які відвідують заклади дошкільної освіти.

У ході виконання самостійних практичних завдань студент включається у діяльність, яка моделює навчально-виховну роботу майбутнього педагога. Індивідуальний підхід проявляється у тому, що до вибору завдань студентом і контролю за його виконанням викладач підходить диференційовано, виходячи з рівня підготовленості кожного студента, психофізичних особливостей та інших якостей особистості.

З метою підвищення результативності контролю на допомогу викладачеві розроблені тести, контрольні завдання, модульні контрольні роботи, пакети комплексних робіт для перевірки рівня сформованості загальних та фахових компетентностей, що необхідні майбутнім педагогам у їх подальшій професійній діяльності.

**Висновки та перспективи подальших розвідок напряму.** Отже, дисципліна «Теорія та методика співпраці з родинами» призначена для студентів III курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта складається із двох змістових модулів і передбачає такі види діяльності, як лекційні, практичні заняття, самостійну роботу. Опанування змістом дисципліни сприяє гармонізації процесу підготовки до реальної професійної діяльності, засвоєнню інших дисциплін фахового спрямування. У цілому, вона забезпечує успішну професійну адаптацію майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Реалії та перспективи розвитку дошкільної освіти України в контексті ключових позицій Болонської декларації / Л. В. Артемова // Вісник Глухівського державного національного педагогічного університету ім. О. Довженка. – 2010. – Вип. 16. – С. 10–14.
2. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія / Г. В. Беленька. – К.: Університет, 2011. – 320 с.
3. Богиніч О. Л. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти // Електронний ресурс. – Режим доступу : [http://intellect-invest.org.ua/pedagog\\_editions\\_e-magazine\\_pedagogical\\_science\\_arhiv\\_pn\\_n1\\_2008\\_st\\_9/?print](http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_9/?print)
4. Ковалевська Н. Програма навчальної дисципліни «Теорія та методика співпраці з

родинами» для студентів освітнього ступеня бакалавр спеціальності 012 Дошкільна освіта / Н. Ковалевська. – Полтава: ПНПУ, 2017 – 8 с.

5. Ковалевська Н.В. Професійна підготовка студентів факультетів дошкільної педагогіки до роботи у сім'ях: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04. / Інститут педагогіки та психології професійної освіти АПН України. – Київ, 2007. – 220 арк.

6. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. Проект // Електронний ресурс. – Режим доступу : [http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt\\_koncept.pdf](http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncept.pdf).

7. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід / За загальною редакцією Г. В. Беленької, О. А. Половіної / – Монографія – К.: Вид-тво, 2015. – 244 с.

8. Чернова О. С. Форми організації навчання у вищих навчальних закладах // Збірник наукових праць. Вісник полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. – Випуск 6 (14). – Полтава, 2000. – 192 с.

#### REFERENCES

1. Artemova, L. V. (2010). *Realii ta perspektyvy rozvytku doshkilnoi osvitu Ukrainy v konteksti ključuovykh pozycji Bolonskoj deklaratsii*. [Realities and prospects of development of preschool education of Ukraine in the context of key positions of the Bologna Declaration]. Glukhiv.
2. Belenka, G. V. (2011). *Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti suchasnogo vihovatelya doshkilnogo navchalnogo zakladu*. [Formation of professional competence of a modern teacher of a preschool educational institution]. Kyiv.
3. Bohinich, O. L. (2017). *Shlyakhy vdoskonalennia systemy pidhotovky fakhivtsiv doshkilnoyi osvity*. [Ways to improve the system of training of preschool education specialists]. Electronic resource.
4. Kovalevska, N. V. (2017). *Prohrama navchalnoyi dystsypliny «Teoriya ta metodyka spivpratsi z rodynamy» dlya studentiv osvitnoho stupenya bakalavr spetsialnosti 012 Doshkilna osvita*. [The program of the discipline «Theory and methods of cooperation with families» for students of educational degree Bachelor of specialty 012 Preschool education]. Poltava.
5. Kovalevska, N. V. (2007). *Profesijna pidhotovka studentiv fakultetiv doshkilnoyi pedahohiky do roboty u simyakh*. [Professional training of students of the faculties of preschool pedagogy for work in families]. Kyiv.
6. *Kontseptsija rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv. Proekt*. [Concept of development of Ukrainian education for the period of 2015-2025. Project]. Electronic resource.
7. Belenka, G. V. Polovina, O. A. (2015). *Pidhotovka maybutnikh vykhovateliv do roboty z ditmy doshkilnoho viku: kompetentnisnyy pidkhid*.

[Preparation of future educators for work with preschool children: competency approach]. Kyiv.

8. Chernova, O. S. (2000). *Formy orhanizatsiyi navchannya u vyshchyykh navchalnykh zakladakh*. [Forms of organization of training in higher educational institutions]. Poltava.

**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА**

**КОВАЛЕВСЬКА Наталія Володимирівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

**Наукові інтереси:** співпраця закладів дошкільної освіти з батьками, теорія та методика роботи домашніх вихователів, технології ігрової

діяльності дошкільників.

**INFORMATION ABOUT THE AUTHOR**

**KOVALEVS'KA Nataliia Volodymyrivna** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Preschool Education Department of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**Circle of scientific interests:** cooperation of preschool education establishments with parents, theory and methodology of work of home educators, technology of gaming activity of preschoolers.

*Рецензент – д. п. н. професор Радул В. В.  
Стаття надійшла до редакції 07. 09. 2018 р.*

УДК 159.942

**КОНОНОВА Марина Миколаївна** –

кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка  
ORCID: 0000-0002-2994-6866  
e-mail: meershaum@ukr.net

**УПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ДЕФЕКТОЛОГІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ**

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Професійні функції майбутнього дефектолога, згідно з вимогами фаху, передбачають його особистісно-професійний розвиток, що пов'язано з психопротілактикою «психічного вигорання», необхідністю збереження психологічної захищеності спеціаліста у взаєминах на рівні «людина-людина».

Синдром «вигорання» внесено до Міжнародної класифікації хвороб (МКХ – 10). У класифікаційній рубриці «Проблеми, пов'язані з труднощами подолання життєвих ускладнень» його можна знайти під номером Z 73.0.

У науковий лексикон термін «синдром емоційного вигорання» (англ. – «burnout») уведено в 1977 р. на конференції американської психологічної асоціації (АРА). Цим терміном позначалася ситуація, коли співробітники медичних служб після довготривалої роботи «вигорали», виявляючи ознаки занепокоєння, знервованості, байдужості тощо.

Нині явище вигорання стало предметом досліджень, дискусій. Термін увійшов до повсякденної мови. А цікавість наукової спільноти до цієї проблеми відбиває кількість присвячених їй публікацій, дисертаційних досліджень.

**Аналіз останніх досліджень і**

**публікацій.** Займаючись дослідженням проблеми професійного вигорання, провідні вчені виділили ряд основних симптомів вигорання, серед яких помітне місце займають ті, що стосуються, зокрема, спеціалістів корекційної освіти: виснаження, спустошення через надмірні вимоги до енергетичних ресурсів (Х. Фрейденбергер); втрата інтересу, що характеризується фізичним емоційним виснаженням (К. Маслач); хвороблива деструктивна реакція на стрес (М. Маттінґлі); загальна відчуженість (С. Шабін); негативні установки, зниження самооцінки у відповідь на тривалий стрес, пов'язаний з працею (П. Патрік); емоційне виснаження, бездушні установки по відношенню до інших (А. Пайнс); зниження продуктивності, деперсоналізація (С. Джексон) [1].

Проблемі психічного вигорання багато уваги приділили сучасні українські дослідники: О. Бондаренко, С. Максименко, Л. Карамушка, Н. Чепелева, Ж. Вірна, Т. Павлюк, Л. Супрун та інші.

**Мета статті** – висвітлити особливості упередження професійного вигорання майбутніх дефектологів до роботи з дітьми із порушеннями психофізичного розвитку в процесі їхнього професійного розвитку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Аналіз наукової літератури свідчить, що поняття «професійне вигорання»,